

KINT ÉS BENT

Beszélgetés Mózi Ferenc chicagói költővel és lapszerkesztővel

Mózi Ferenc (1947) 1970 augusztusában távozott Magyarországról. Egy ideig Nyugat-Európában (Olaszország, Belgium) élt, szlavisztikát tanult, majd 1974-től az USA különböző nagyvárosaiban dolgozott. 1978-ban települt le Chicagóban, ahol egy utazási irodát szervezett, és innen származó jövedelméből 1980-ban Szivárvány címen magyar nyelvű irodalmi folyóiratot indított. A lap azóta, újabban már jelentős részben hazai szerzők közreműködésével, a nyugati magyarság egyik legfontosabb fórumává vált. Mózi Ferenc az utóbbi időben rendszeresen hazalátogat — mostani magyarországi tartózkodása tette lehetővé ezt a beszélgetést.

— Amikor letelepültél Chicagóban, egzisztenciálisan nem lehetett valami rózsás a helyzeted. Mi indított arra, hogy ott magyar irodalmi folyóiratot alapíts?

— Magyarországról semmilyen irodalmi ambíciót nem hoztam magammal, hacsak azt nem nevezem annak, hogy minden későbbi irodalmi témám magyarországi alapmennyekből táplálkoztam. Tíz-egynéhány évi külföldi tartózkodás után kezdett elfogni a hiányérzet amiatt, hogy nem találtam a magam számára olyan fórumot, kivált az Egyesült Államokban, ahol szellemi értelemben otthon érezhettem volna magam. Ez érlelte meg bennem a tervet, hogy — némileg követve Hamza András hat számot megért folyóiratának, az Ótágú sípnek a példáját és Makai Ádám végül sikertelenné bizonyult lapalapítási kísérletét — magam fogok önálló folyóiratot létrehozni.

De a lap előtörténete már korábban elkezdődött. 1979 májusában az akkor fennállása tizedik évfordulójához elérkezett chicagói Kodály-társaság összejevelete keretében ültünk le egy asztalhoz a nyugati magyar irodalom olyan képviselőivel, mint Faludy György, Tűz Tamás, Horváth Elemér, Kemenes-Géfin László, Makai Ádám, és ekkor vált számunkra — és személy szerint számomra — nyilvánvaló szükségé egy új irodalmi folyóirat létrehozatala. Az igény tehát megvolt, — a véletlen viszont úgy hozta, hogy utazási irodám jóvoltából nálam voltak meg a technikai feltételek (helyiség, fényesedőgép stb.). Ezek birtokában 1980 februárjában mintegy kétszáz potenciális szerzőnek, elsősorban a Nyugaton élőknak, közreműködésre fölkerő körlevelet küldtünk szét. Ezzel kezdődött szerzőgárdánk toborzása. Mellesleg jegyzem meg, ezzel egy időben levelet írtunk magyarországi folyóirat-szerkesztőségeknek, könyvkiadóknak is, részben azért, hogy recenzensi példányokat kérjünk tőlük, részben azért, hogy rendszeres könyv- és folyóiratszeret alakíthassunk ki velük. Leveleinkre mindössze egyetlen választ kaptunk, Kardos Györgytől, a Magvető Könyvkiadó néhai igazgatójától. Más kérdés, hogy recenzensi példány a különben szívélyes hangú válaszlevél ellenére a Magvetőtől sem érkezett el soha hozzánk...

Első számunk 1980 augusztusában jelent meg, hatszáz példányban. Ezt és a következőt Kontra Györggyel közösen szerkesztettük — ő tavaly öngyilkossággal vetett véget életének Texasban. A további mintegy tíz szám szerkesztésében a New York közelében élő Horváth Elemér volt a szerkesztőtársam. Együttműködésünk ideje alatt formálódott ki az a szerzőgárda, amelyik azóta is gerince a Szivárványnak. 1981-ben indítottuk be Ferdinandy György munkatársunk kezdeményezésére a Szivárvány-könyvek című könyvsorozatunkat — ebben jelent meg többek között Horváth Elemér, Ferdinandy György, Kaslik Péter és mások kötete mellett Duray Miklós szlovákiai magyar író, polgárjogi aktivista Tegnap alighanem bolondgombát etettek velünk című novelláskötete. Csak érdekességként említem meg, hogy ezen a könyvsorozaton keresztül kerültünk először kapcsolatba a magyarországi szalmazszerkesztőségekkel: sorozatunk hetedik köteteként látott napvilágot Orwell Allati gazdaság című könyve, amely eredetileg a budapesti AB Független Kiadó gondozásában jelent meg. Könyveink jelenlegi példányszáma 1000, folyóiratunk pedig évente háromszor jelenik meg, 160 oldalon, 1200 példányban. Az olvasók zöme a magyar emigráns előfizetők közül toborzódik, emellett újabban több száz példányt juttatunk el Magyarországra is. Ez addig meglehetősen rendszeretlenül történt, viszont mostanában, igénybe véve ehhez az MDF segítségét is — melynek egyik alapító tagja vagyok —, szeretném szervezettebb formában is hozzáférhetővé tenni lapunkat.

— Chicago és környéke mintegy negyvenezres magyar kolóniájával különféle kulturális rendezvények révén is rendszeresek a kapcsolatok. Hányan vesznek részt ezeken a rendezvényeiken, kiket szoktatok előadóként meginvitálni?

— A kulturális rendezvényeken,

amelyeken szerepelt például Sinkovits Imre, Koncz Zsuzsa, Bródy János, Lakatos Sándor és mások, általában háromszáz-ötszáz-an vesznek részt. Irodalmi, történelmi, politikai-történelmi rendezvényeink látogatottsága ennél alacsonyabb, ezeken átlagosan mintegy nyolcvan-száz fő jelenik meg. Meghívott vendégeink? 1984 óta, jelentős részben Soros György mecénási bőkezűségének köszönhetően, a magyarországi demokratikus ellenzék számos — azóta már országosan ismertté vált — alakja töltött el huzamosabb időt az Egyesült Államokban. Közülük sokan megfordultak nálunk is — megemlítem például Kenedi János, Petri György, Konrád György, Eörsi István, Szilágyi Sándor, Demszky Gábor. Csalog Zsolt nevét — és köztük a tiedet is.

— Nálad töltött chicagói vendégeskedésem idején tapasztalhattam, hogy az ott élő magyarok közül igen sokan mereven elzárkóztak a Magyarországgal való kapcsolat-tartástól, sőt akik ebből a szempontból nagyobb „nyitottságot” tanúsítottak, azokat tüntetőleg bojkottálni is készek voltak. Számukra előfeltétele volt e viszony fölülvizsgálatának például '56 átértékelése, Nagy Imre és társai rehabilitációja. Az ebben a tekintetben bekövetkezett változások módosították-e a magatartásukat egyfelől — távolabban — az óházához, másfelől hozzád, aki korábban sem kívántál se elzárkózni, se elszakadni a hazai szellemi és politikai élettől?

— Fordulópontot jelent ebből a szempontból a tavalyi nyár, ezen belül is két fontos esemény. Az egyik 1988. június 16., amikor a magyar rendőrök még gumibottal és könnygázspray-vel oszlatták szét a Batthyány-örökmécsesnél a tüntetőket. A másik Grósz Károly júliusi amerikai látogatása volt. Mi június 16-át követően tiltakoztunk — ha nem is túl sokan — a június 16-i budapesti rendőri brutalitások miatt, jöllehet korábban éppen nekünk hányták gyakran a szemünkre az otthoni hatalom iránti „békülékenységenket”. Akiik viszont addig nekünk ilyen szemrehányásokat tettek, azok a Grósz-látogatás hírére a mi tiltakozásainkat „apolitikusnak”, „taktikátlanok” bélyegezték: ők azt tartották kivételosen fontosnak, hogy több mint négy évtizede Grószhoz hasonló rangú magyar politikus nem járt hivatalos meghívásra az USA-ban.

Azóta? Én és elvbarátaim nem változtunk, egyszerűen mert erre nem láttunk semmi okot: amit bő egy éve elíteltünk, azt ugyanúgy ítéltük el korábban is, és ugyanúgy ítélnék el most is. A magyar emigráció velünk ellenlábás része viszont mintha konjunktúrális haszonélvője szeretne lenni a magyarországi változásoknak. Ebben persze ügyesen „elébük megy” a hivatalos magyar külképviselet is: személyesen keresek kapcsolatokat olyan emigráns körökkel, amelyek eddig mereven elzárkóztak minden hivatalos kapcsolattól az „óházával”, hogy esetleg elötlük a számukra kitéendő üzleti lehetőségeket, a kecsgető befektetési esélyeket. Emellett, vagy ennek következményeként természetesen oldódóban vannak az

emigráción belül a magyarországi személyes kapcsolattartással szembeni korábbi görcsök is.

Amit májusi utolsó ittjártamhoz képest változásnak érzek, az az, hogy a gazdasági nehézségek ellenére tapasztalható egy nagyfokú fölszabadultság, döntően alighanem az informálódás évtizedek óta nem ismert lehetőségei jóvoltából. S ezen nem azt a passzív, csupán „befogadó” — mesterségesen egyoldalúsított — közéleti-politikai jólétesültséget értem, ami a magukra valamit adó értelmiségiek legtöbbjét a korábbi depolitizált, apatikus közegben jellemezte. Ez a jólétesültség gyakorlati következményekkel nem nagyon járt, mindössze az intellektuális életforma egyik elvont attribútuma, illemkódexének a része volt. Ez a helyzet mára alapvetően átalakult. S nem csak mennyiségi szempontból — a változások minőségiek is. Nagyon megnőtt azoknak a száma, akik a gyakorlati közéleti állásfoglalás kialakítása, így végső soron közvetlen politikai cselekedeteik orientálása céljából vetik rá magukat a fölszabaduló információkra. S ez szerintem sokkal fontosabb a „közéleti érdeklődés” olyan, régebben használatos absztrakt mutatóinál, hogy miként módosulnak például az elektronikus média belpolitikai adásainak nézettségi-hallgatottsági mutatói vagy a társadalmi-politikai lapok előfizetőinek száma.

— Egy híján húsz esztendeje élsz külföldön, másfél évtizede az USA-ban. Idén jelent meg hatodik köteted, Imantra címmel, első ízben két nyelven, az angol fordításokat a magyar származású amerikai költő-műfordító, Nicholas Kolumban — Kolumban Miklós — készítette. Vajon ez a „kétnyelvűsödés” értelmezhető-e hosszú távolléted utáni kísérletként a szellemi-költői értelemben való amerikai meghonosodásra?

— Kolumban Miklós fordításában jelent meg 1983-ban Csóóri Sándor angol nyelvű verseskötete is — aligha a költő szándéka és tudta ellenére —, ennek ellenére mindenki sültbolondnak tartaná azt, aki ebből Csóóri „költői átigazolási kísérletére” következtetne. Persze az én helyzetem egészen más. Chicagóban élek családotul, két gyermekem amerikai iskolába jár, választott hazámnak állampolgára vagyok, oda köt kenyerkereső foglalkozásom is, így elvileg semmi furcsa nem volna abban, ha én intellektuálisan és költőileg is „honosodni” akarnék. Számomra nem elvi vagy morális döntés, hanem talán az alkatomból fakadó egyszerű adottság, hogy az „itt vagy ott”, a „kint vagy bent” alternatívája ilyen követelőző vagy-vagyként sosem foglalkoztatott. „Kettős kötődésben” élek „odakint” is, „idebent” is: az utóbbi években rendszeressé vált magyarországi tartózkodásaim alatt sem tudom elfeledni és nem akarom elfeledtetni amerikai milvoltomat, és Chicagóban sem tudom elfeledni és nem akarom elfeledtetni, hogy — képletesen szólva — „honpolgára” vagyok egy minden politikai országhatártól független „virtuális” szellemi magyar univerzumnak is.

Könczöl Csaba

Simon Lajos:

ESTI MOTYOGÁS

Ó, látod, kedvesem, ez a nap is lement,
ünnepeltem, de közben betakartam
kevéske szőlőnk didergő lábait,
felmostam a konyhát, kutyánkat megettettem,
nem írtam verseket,
s nem hencsegttem az ifjúsággal.
Hiszen te jól tudod, a szabadságharc után
úgy bujdokoltam hozzád, ahogy egy ál-Petőfi,
és lódító-mesként
mondtam-mondtam borzongató kalandjaimat
a szabadságról, meg a harcról,
de lassacskán rádöbentem, hogy a túlélő sorsa szörnyű;
még a kedves szeme is csupa gyanú:
hogyan is élhette túl mindezeket
tisztességgel, az ember!

1989. október 23.

Kovács József:

DÖMÖS

szóltan partok
s megtorpanó vizek
menedék-arcod

a nemzet lényege öböl
Húsvét-szigetek csoda
hegyek között

világegyetem cella
megrokkant fűvel
aranyzöld-véres ősz